

**МОНГОЛ УЛСЫН БОЛОВСРОЛ,
СОЁЛ, ШИНЖЛЭХ УХААН, СПОРТЫН
САЙДЫН ТУШААЛ**

2019 оны 11 сарын 29 өдөр

Дугаар А/759

Улаанбаатар хот

Бүртгэл шинэчлэн батлах тухай

Соёлын өвийг хамгаалах тухай хуулийн 8 дугаар зүйлийн 8.4 дэх заалт, Соёлын биет бус өвийн мэргэжлийн зөвлөлийн 2019 оны 11 дүгээр сарын 01-ний өдрийн 02 дугаар хурлын тэмдэглэлийг тус тус үндэслэн ТУШААХ нь:

1. Монгол Улсын биет бус соёлын өвийн Төлөөллийн үндэсний бүртгэлийг нэгдүгээр, Яаралтай хамгаалах шаардлагатай соёлын биет бус өвийн үндэсний бүртгэлийг хоёрдугаар хавсралтаар тус тус шинэчлэн баталсугай.

2. Бүртгэлд заасан биет бус соёлын өвийн төрөл зүйлийг хадгалж хамгаалах, өвлөн уламжлуулах, сурталчлах, түгээн дэлгэрүүлэх болон шаардлагатай үед нэмэлт өөрчлөлт оруулан шинэчлэх арга хэмжээ авч, санал, дүгнэлт танилцуулахыг Соёл, урлагийн бодлогын газар /Б.Сэргэлэн/, Соёлын өвийн Үндэсний төв /Г.Энхбат/-д тус тус даалгасугай.

3. Энэ тушаал гарсантай холбогдуулан Соёл, спорт, аялал жуулчлалын сайдын 2013 оны 02 дугаар сарын 08-ны өдрийн "Бүртгэл шинэчлэн батлах тухай" А/41 дүгээр тушаалыг хүчингүй болсонд тооцсугай.

САЙД

Ё.БААТАРБИЛЭГ

Д/Албан бичиг-Тушаал/

0619 02495

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын
сайдын 2019 оны .11. дугаар сарын 29-ны
өдрийн 4/дугаар тушаалын 1-р хавсралт

**МОНГОЛ УЛСЫН БИЕТ БУС СОЁЛЫН ӨВИЙН
ТӨЛӨӨЛЛИЙН ҮНДЭСНИЙ БҮРТГЭЛ 17 ай 279 өв/**

I. ЭХ ХЭЛ, АМАН УЛАМЖЛАЛ, ИЛЭРХИЙЛЛҮҮД

1. Авга аман аялгуу
2. Буриад аман аялгуу
3. Дөрвөд аман аялгуу
4. Захчин аман аялгуу
5. Мянгад аман аялгуу
6. Торгууд аман аялгуу
7. Тува аман аялгуу
8. Урианхай аман аялгуу
9. Халх аман аялгуу
10. Алтайн казах аман аялгуу
11. Монгол бичиг
12. Монгол уран бичлэг
13. Монгол-кирил бичиг
14. Тод үсэг
15. Соёмбо үсэг
16. Домог
17. Үлгэр
18. Аялгуут үлгэр
19. Бэнсэн буюу хуурын үлгэр
20. Хууч яриа
21. Шог хошин яриа
22. Наргиа, зугаа үг
23. Дом
24. Шившлэг
25. Зүйр цэцэн үг
26. Сургаал үг
27. Онъсого
28. Таавар
29. Ертөнцийн гурав
30. Түргэн хэллэг
31. Хэлц, хэвшмэл үг
32. Цацлын үг
33. Мялаалга үг
34. Даллага, хурайлгын үг

35. Цээрийн үг
36. Хараал, зүхлийн үг
37. Цол дуудлага
38. Бэлэг дэмбэрэлийн үгс
39. Ерөөл
40. Магтаал
41. Тахилга, тайлгын үгс
42. Бөө мөргөлийн холбоотой аман илэрхийлэл
43. Аялгуут үгс
44. Айтыс
45. Мэндэнд мордогчдын үг
46. Үе удам, овог төрлийн нэршил, үг
47. Мал, амьтныг зүслэх нэршил үг
48. Мал, амьтныг насаар нь ялгах нэршил үг
49. Мал, амьтныг хүйсээр нь ялгах нэршил үг

II АРДЫН ЯЗГУУР УРЛАГ

1. Халх уртын дуу
2. Ойрад уртын дуу
3. Буриад-Барга уртын дуу
4. Дархад-Ариг урианхай уртын дуу
5. Үзэмчин-Дарьганга уртын дуу
6. Барга богино дуу
7. Баяд богино дуу
8. Буриад богино дуу
9. Дархад богино дуу
10. Дарьганга богино дуу
11. Дөрвөд богино дуу
12. Захчин богино дуу
13. Мянгад богино дуу
14. Өөлд богино дуу
15. Сартуул богино дуу
16. Торгууд богино дуу
17. Урианхай богино дуу
18. Үзэмчин богино дуу
19. Халх богино дуу
20. Хотгойд богино дуу
21. Хотон богино дуу
22. Цаатан богино дуу
23. Цахар богино дуу
24. Бүүвэйн дуу
25. Харилцаа дуу

26. Хүрээ дуу
27. Монгол хөөмийн уламжлалт урлаг
28. Морин хуур хөгжмийн уламжлалт урлаг
29. Суухан хуур тоглох урлаг
30. Икэл хөгжим тоглох урлаг
31. Дөрвөн утаст хуур тоглох урлаг
32. Хуучир хөгжим тоглох урлаг
33. Алтайн ятга хөгжим тоглох урлаг
34. Ятга хөгжим тоглох урлаг
35. Товшуур хөгжим тоглох урлаг
36. Домборын күй
37. Нуман хуур тоглох урлаг
38. Шударга хөгжим тоглох урлаг
39. Чулуун царгил хөгжим тоглох урлаг
40. Цохилуур хөгжим тоглох урлаг
41. Лимбэ хөгжим тоглох урлаг
42. Хулсан хуур хөгжим тоглох урлаг
43. Төмөр хуур хөгжим тоглох урлаг
44. Эвэр бүрээ хөгжим тоглох урлаг
45. Бишгүүр хөгжим тоглох урлаг
46. Казах бүжиг
47. Бөө мөргөлийн бүжиг
48. Хоолойн лимбэ
49. Ташилдах
50. Дандилдах
51. Уламжлалт исгэрэх урлаг
52. Хурдан морины хүүхдийн гийнгоо, марзай
53. Бөөгийн ая дан
54. Бурханы шашны ая дан

III. УЛАМЖЛАЛТ БАЯР НААДАМ, ЗАН ҮЙЛ, ЁС, ТОГЛООМ НААДГАЙ, УРИА ДУУДЛАГА

1. Цагаан сарын уламжлалт ёслол, зан үйл
2. Монгол наадам
3. Наурыз
4. Шинэ гэр барих, найр хийх ёс, зан үйл
5. Хүүхэдтэй холбоотой ёс, зан үйл, найр
6. Монгол нүүдлийн зан үйл
7. Цээрлэх ёс
8. Бөөгийн оршуулгын зан үйл
9. Бурханы шашны оршуулгын зан үйл
10. Исламын шашны оршуулгын зан үйл

11. Адууны соёлтой холбогдох найр наадам, зан үйл
12. Тэмээний соёлтой холбогдох найр наадам, зан үйл
13. Мал хөнгөлөх зан үйл
14. Мал сэтэрлэх зан үйл
15. Хөдөлмөр зан үйлийн холбогдолтой уриа дуудлага
16. Мал аж ахуйн холбогдолтой уриа дуудлага
17. Монгол бөх
18. Хурдан морины уралдаан
19. Жороо морины уралдаан
20. Тэмээний уралдаан
21. Тэмээн бөмбөг
22. Үндэсний сур харваа
23. Буриад сур харваан
24. Урианхай сур харваа
25. Үзэмчин харваа
26. Зэв нүүлгэх харваа
27. Түнх харваа
28. Бөмбөг намнах харваа
29. Морьт харваа
30. Сарампай харвах
31. Шагайн харваа
32. Мөсөн шагайн харваа
33. Тааварт тоглоомын уламжлалт төрлүүд
34. Үгэн тоглоомын уламжлалт төрлүүд
35. Хөдөлгөөнт тоглоомын уламжлалт төрлүүд
36. Хөлөгт ба өрөгт тоглоомын уламжлалт төрлүүд
37. Монгол шатар
38. Цаасан болон модон тоглоомын уламжлалт төрлүүд
39. Шагайгаар тоглох, наадах
40. Эвлүүлж өрөх тоглоом
41. Дэмбээ
42. Аравдах
43. Дуутай хуруу
44. 100 цааст хөзөр

IV. БАЙГАЛИЙН БОЛОН САВ ШИМ ЕРТӨНЦИЙН ТУХАЙ МЭДЛЭГ, ЗАН ҮЙЛ

1. Байгаль хамгаалах уламжлалт арга мэдлэг, зан үйл
2. Газар шинжих таних мэдлэг ухаан
3. Шинэ нутаг сонгох мэдлэг
4. Таван хошуу мал шинжих мэдлэг
5. Хурдан морьт шижих мэдлэг
6. Хурдан морьт сойх, уралдуулах мэдлэг

7. Монгол зурхай
8. Далны мэргэ
9. Чулуу татах мэргэ
10. Газар нутгийн нэршил, үг

V. УЛАМЖЛАЛТ АРГА УХААН

1. Цагаан идээ бэлтгэх уламжлалт арга
2. "Ажийн бор" ааруул хийх арга
3. "Тамирын цагаан" ааруул хийх арга
4. Ээзгий хийх арга
5. Улаан идээ боловсруулах арга
6. Борц хийх арга
7. Каз хийх арга
8. Битүү хоол хийх арга
9. Малын гэдэс дотроор хоол хүнс бэлтгэх арга
10. Үүц бэлтгэх арга
11. Хөх идээ боловсруулах арга
12. Монгол үндэсний уламжлалт, цай ундаа хийх арга
13. Шимийн архи нэрэх уламжлалт арга технологи
14. Гүүний айраг исгэх уламжлалт арга технологи
15. Ингэний хоормог исгэх уламжлалт арга технологи
16. Хүндэтгэлийн зоог шүүс бэлтгэх арга
17. Арьс, шир боловсруулах уламжлалт арга
18. Ноос, ноолуур боловсруулах уламжлалт арга
19. Эсгий хийх уламжлалт арга
20. Ангийн насны нэршил
21. Шувуулахуй буюу шувуугаар ан хийх арга ухаан
22. Бүргэдээр ан хийх арга ухаан
23. Газар хагалах, боловсруулах арга
24. Үр тариа, жимс, ногоо суулгах, хураах, цайруулах арга
25. Бариа заслын аргаар анагаах арга ухаан
26. Мал, амьтны эд эрхтнээр анагаах арга ухаан
27. Ургамлын зүйлээр анагаах арга ухаан
28. Дом, шившлэгийн аргаар анагаах арга ухаан
29. Зүү тавих арга ухаан
30. Хануур хийх арга ухаан
31. Төөнүүр хийх арга ухаан
32. Тан бэлдэх арга ухаан
33. Гүрэм домын арга ухаан
34. Ардын уламжлалт малын эмгэг анагаах арга ухаан
35. Мал хатгах уламжлалт мэдлэг
36. Мал ханах уламжлалт мэдлэг

37. Ардын сурган хүмүүжүүлэх ухаан
38. Бие бялдрын хүмүүжил олгох ухаан
39. Угийн бичиг хөтлөх монгол уламжлалт мэдлэг

VI. МАЛ МАЛЛАХ АРГА УХААН

1. Адуун сүрэг маллах арга ухаан
2. Тэмээн сүрэг маллах арга ухаан
3. Үхэр сүрэг маллах арга ухаан
4. Хонин сүрэг маллах арга ухаан
5. Ямаан сүрэг маллах арга ухаан
6. Сарлаг маллах арга ухаан
7. Эцэг мал тавих арга ухаан, ёс

VII. УЛАМЖЛАЛТ ГАР УРЛАЛ

1. Барга хувцасны уламжлалт урлал
2. Баяд хувцасны уламжлалт урлал
3. Буриад хувцасны уламжлалт урлал
4. Дархад хувцасны уламжлалт урлал
5. Дарьганга хувцасны уламжлалт урлал
6. Дөрвөд хувцасны уламжлалт урлал
7. Захчин хувцасны уламжлалт урлал
8. Казах хувцасны уламжлалт урлал
9. Мянгад хувцасны уламжлалт урлал
10. Өөлд хувцасны уламжлалт урлал
11. Торгууд хувцасны уламжлалт урлал
12. Тува хувцасны уламжлалт урлал
13. Урианхай хувцасны уламжлалт урлал
14. Үзэмчин хувцасны уламжлалт урлал
15. Халх хувцасны уламжлалт урлал
16. Хамниган хувцасны уламжлалт урлал
17. Хотгойд хувцасны уламжлалт урлал
18. Хотон хувцасны уламжлалт урлал
19. Цаатан хувцасны уламжлалт урлал
20. Цахар хувцасны уламжлалт урлал
21. Монгол малгайн урлал
22. Монгол гутлын урлал
23. Буриад гутлын урлал
24. Бөхийн зодог шуудаг урлал
25. Хурдан морины унаач хүүхдийн хувцас урлал
26. Нум сум харваачийн хувцас урлал
27. Ангийн хувцас урлал

28. Бөөгийн хувцас урлал
29. Ламын хувцас урлал
30. Цамын хувцас урлал
31. Монгол гэрийн уламжлалт урлал
32. Уянга хийцийн гэр урлал
33. Урц гэрийн урлал
34. Гэрийн иж бүрдлийн уламжлалт урлал
35. Казах гэрийн уламжлалт урлал
36. Буриад байшин урлал
37. Монголын уламжлалт хээ угалз
38. Зүмбэр урлал
39. Уран хайчилбар
40. Эсгий ширмэл урлал
41. Эсгий хувцас урлал
42. Монголын уламжлалт арьс ширэн эдлэлийн урлал
43. Монголын уламжлалт модон эдлэлийн урлал
44. Үйсэн урлал
45. Үндэсний нум сум урлал
46. Урианхай нум сум урлал
47. Буриад нум сум урлал
48. Алингар нум сум урлал
49. Мөнгөн аяга хийх урлал
50. Хэт хутга урлал
51. Монгол эмээл хийх урлал
52. Монгол дархны цутгуурын урлал
53. Цахиур буу хийх технологи
54. Монгол дархны уламжлалт арга ухаан
55. Дархан мужааны багаж хэрэгсэл урлал
56. Хөдөлмөрийн багаж хэрэгслийн урлал
57. Баримлын урлал
58. Шуумлын урлал
59. Наамлын урлал
60. Модон сийлбэрийн урлал
61. Ясан сийлбэрийн урлал
62. Хөөрөг урлал
63. Зээгт наамлын уламжлалт урлал
64. Уламжлалт зээгт урлал
65. Уламжлалт уран хатгамал, оёдлын урлал
66. Зоос ширээ сүлжих урлал
67. Уламжлалт нэхэх, сүлжих урлал
68. Монголын уламжлалт уях зангидах урлал
69. Монгол зургийн урлал

- 70. Үндэсний хөгжмийн зэмсгийн уламжлалт урлал
- 71. Морин хуур хөгжмийн урлал
- 72. Морин тэрэг хийх уламжлалт арга
- 73. Үхэр тэрэг хийх уламжлалт арга
- 74. Ходок тэрэг хийх уламжлалт арга
- 75. Чингэлэг тэрэг хийх уламжлалт арга
- 76. Тэмээн тэрэг хийх уламжлалт арга
- 77. Мухлаг тэрэг хийх уламжлалт арга

--0--

Боловсрол, соёл, шинжлэх ухаан, спортын
сайдын 2019 оны 11 дугаар сарын 29 ны өдрийн
А/759 дугаар тушаалын 2 дугаар хавсралт

**МОНГОЛ УЛСЫН ЯАРАЛТАЙ ХАМГААЛАХ ШААРДЛАГАТАЙ
СОЁЛЫН БИЕТ БУС ӨВИЙН ҮНДЭСНИЙ БҮРТГЭЛ /7 ай 83 өв/**

I. ЭХ ХЭЛ, АМАН УЛАМЖЛАЛ, ИЛЭРХИЙЛЛҮҮД

1. Барга аман аялгуу
2. Баяд аман аялгуу
3. Дархад аман аялгуу
4. Дарьганга аман аялгуу
5. Өөлд аман аялгуу
6. Сартуул аман аялгуу
7. Үзэмчин аман аялгуу
8. Хамниган аман аялгуу
9. Харчин аман аялгуу
10. Хотгойд аман аялгуу
11. Хотон аман аялгуу
12. Хошууд аман аялгуу
13. Цаатан аман аялгуу
14. Монгол тууль
15. Халх тууль
16. Ойрад тууль
17. Буриад тууль
18. Баяд тууль
19. Барга тууль
20. Монгол Жангар хайлах
21. Гэсэр тууль хайлах
22. Дайралцаа үг

II АРДЫН ЯЗГУУР УРЛАГ

1. Цуур хөгжмийн уламжлалт урлаг
2. Лимбэ хөгжмийг битүү амьсгаагаар тоглох урлаг
3. Баяд бий биелгээ
4. Дөрвөд бий биелгээ
5. Захчин бий биелгээ
6. Торгууд бий биелгээ
7. Хотон бий биелгээ
8. Халх бүжиг
9. Буриад бүжиг, наадаан

10. Барга бүжиг
11. Үзэмчин бүжиг
12. Дархад (Цаатан) бүжиг
13. Монгол цам
14. Уран нугаралт

III. УЛАМЖЛАЛТ БАЯР НААДАМ, ЗАН ҮЙЛ, ЁС, ТОГЛООМ НААДГАЙ, УРИА ДУУДЛАГА

1. Язгуур шүтлэгийн ёс, зан үйл
2. Уул овоо тахих монгол зан үйл
3. Ингэнд ботго авахуулах зан үйл
4. Төл авахуулах ая дуудлага, зан үйл
5. Ан агнуурын холбогдолтой уриа дуудлага
6. Барга хуримын ёс, зан үйл
7. Баяд хуримын ёс, зан үйл
8. Боржигон найрын ёс
9. Боржигин хуримын ёс, зан үйл
10. Буриад хуримын ёс, зан үйл
11. Дархад хуримын ёс, зан үйл
12. Дарьганга хуримын ёс, зан үйл
13. Дөрвөд хуримын ёс, зан үйл
14. Захчин хуримын ёс, зан үйл
15. Казак хуримын ёс, зан үйл
16. Мянгад хуримын ёс, зан үйл
17. Өөлд хуримын ёс, зан үйл
18. Торгууд хуримын ёс, зан үйл
19. Тува хуримын ёс, зан үйл
20. Урианхай хуримын ёс, зан үйл
21. Халх хуримын ёс, зан үйл
22. Хамниган хуримын ёс, зан үйл
23. Хотгойд хуримын ёс
24. Хотон хуримын ёс, зан үйл
25. Хошууд хуримын ёс, зан үйл
26. Цаатан хуримын ёс, зан үйл
27. Буриад бөх
28. Үзэмчин барилдаан
29. Онъсон тоглоомын уламжлалт төрлүүд
30. Чулуун тоглоомын уламжлалт төрлүүд

IV. БАЙГАЛИЙН БОЛОН САВ ШИМ ЕРТӨНЦИЙН ТУХАЙ МЭДЛЭГ, ЗАН ҮЙЛ

1. Тэнгэр, эрхэс, цаг агаар шинжих уламжлалт мэдлэг

2. Бэлчээр, өвс ургамал, ус шинжих мэдлэг ухаан
3. Ан амьтан, жигүүртэн шинжих мэдлэг
4. Монголын уламжлалт тоо, тоолол
5. Монголын уламжлалт хэмжил зүй

V. УЛАМЖЛАЛТ АРГА УХААН

1. Ан ав хийх арга ухаан, зан үйл
2. Нохойгоор ан хийх, сургах
3. Ангийн мөр шинжих мэдлэг
4. Анчины мэдлэг ухаан, бэлгэдэл цээрлэл
5. Сүлхарын гурил боловсруулах арга
6. Сулийн гурил боловсруулах арга

VI. МАЛ МАЛЛАХ АРГА УХААН

1. Цаан сүрэг маллах арга ухаан

VII. УЛАМЖЛАЛТ ГАР УРЛАЛ

1. Сархинаган тоонотой гэрийн урлал
2. Боржигон байшин урлал
3. Гэрийн эсгий хийх арга ухаан, урлал
4. Ган сийлбэрийн урлал
5. Ном бүтээх уламжлалт урлал